

Kacagtatóan nyugtalanító

Székely Csaba Bányavaksága a váradi színpadon

Székely Csaba *Bánya*-trilógiájának második darabját, a *Bányavakságot* vitték színre Nagyváradon. Az első, a *Bányavirág* váradi bemutatása szintén Hunyadi István színész-rendező nevéhez fűződik. A sorozat harmadik darabját, a *Bányavíz* címűt, a Szigligeti Társulat olvasószínház formájában mutatta be az akkori művészeti vezető, Szabó K. István rendezésében. Érdekes, hogy mindhárom olvasva került a nézők elé, majd az első kettőből előadás is lett. A *Bányavíz* keményebb dió, a színházak – nem csak a váradi – fenntartással kezelik, vélhetően azért, mert Székely Csaba a fiktív falu papjáról írta a történetet.

A helyszín a *Bányavirágban* még község volt. Ez a darab a bánya bezárása miatt munka nélkül maradtak tragikus komédiája. A *Bányavakság* szereplői nem nincstelenek. A férfi polgármester, az özvegyen maradt testvére, Iringóé (Tasnádi-Sáhy Noémi) a ház. Jóságuk is van, talán némi földjük is. A szomszédnak, Izsáknak (Kiss Csaba) is jól megy, működik a fakitermelő üzeme, nagy háza, sok pénze van. A polgármester nem gáncstalan lovag, azonkívül, hogy részeges, nagyjából magáénak tekinti a falut. Nem lehet túl népszerű. Izsák, aki a Turul Zászlóalj Harcosainak tagja, „jó magyar ember”, és részegen is bárkit meg tud verni, sokkal népszerűbb. Ince, a polgármester (ifj. Kovács Levente) okot is talál az ivásra: mindenki elment a faluból, aki számított neki; néhányan öngyilkosok lettek, a többiek elvándoroltak. Neki viszont ott van Izabella (Tótszegi Zsuzsa), a kislánya, aki ha majd Kolozsváron elvégzi az egyetemet, hazajön. Igaz, már tíz éve tanul, és alig jár haza, de nem baj. Azért is kell a polgármesteri fizetés, mert sok pénzre van szüksége egy egyetemistának. A nagyon, a ház elűszott alkoholra.

Sötét titkok rejlenek a faluban. Ince a férfiasságától fosztotta meg a papot, aki a kislányához nyúlt, Iringó a férjét verte agyon. Az már csak ráadás, hogy az asszony által okozott

autóbalesetben meghalt testvérének a felesége. Izsák két katonatisztet vert agyon a hadseregben – legalábbis ezzel kérkedik –, s az ebben a faluban dicsőség. Fáj a polgármesternek, hogy visszaminősítették a települést, de azért ez is jobb, mint nem vezetőnek lenni. A férfi attól retteg, hogy a mélymagyarsága miatt is népszerűbb Izsák elhalássza előle a tisztséget. Ince szó szerint feljelenti riválisát, jön is a rendőr, aki mindenki döbbenetére: román. Florin (Szotyori József), aki tud kicsit magyarul, a pálinkát sem veti meg, csak húst nem eszik, de még szalonnát sem, a többiek szemében legalábbis furcsa szerzet. Meg sem fordul senkinek a fejében, hogy nem lehet a közeget átverni. És mert idegen, mert nem közjük való, mert rájön a titkokra, pusztulnia kell.

Ráadásnak ott van Féleszű Sánta Feri (Kocsis Gyula), aki Nagyváradon került a faluba (a rendező és a dramaturg érezték szükségét beírni) egyfajta rezonőrnek, de hát ő is csak olyan, mint a visszaminősített község népe: nem túl okos, szereti a pálinkát, és meglehetősen korlátozott szókincsrel vonja le a következtetéseket.

Zárt világ ez a hegyek közötti falu, amelytől a valóság legalább olyan

távol van, mint a város, ha nem távolabb. A faluban mindenki mindent tud, de senki nem beszél. Ince megszegte a „törvényt”, a románokhoz ment, tőlük vár segítséget. A korrupció, a bűnök, az erkölcs hiánya korántsem annyira elítélendő, mint az „árulás”. Ebbe a világba csöppen bele Florin, aki lényegében rendes ember, özvegy, egyedül neveli a kisfiát, de ő az „ellenség”, szeretni nem lehet, félni kell tőle.

A nagyváradiak *Bányavaksága* szürreális és groteszk, e kettőt a teátrális játék köti össze. A fekete nejlonba „csomagolt” szobabelsőbe a szekrényen keresztül lehet bejutni, aki bejön, rá jellemző táncot lejt. Nincs kint és bent, a Féleszű járkál, a színészek a közönség felé fordulva mondják a hangsúlyosnak szánt replikákat. Minden egyben van, egy térben élünk, amit a későbbi előadásokon még inkább hangsúlyozni fog a stúdiószínház intimitása. (Az eredetileg az ünnepi évadnyitóra, a nagyváradi vár szabadtéri színpadára szánt előbemutatót a csapadékos idő miatt a kőszínházban tartották meg. – Szerk. megj.)

A bútorokat akkor rendezi el Ince és Iringó, amikor „vendég jön”, a pálinkát teáskannából osztogatják, adni kell a látszatra.

Hunyadi felnagyítja a képeket, szürreális helyzeteket teremt, groteszk figurákkal. Érvényesíti a nyelvi humort, a helyzet-

Jelenet az előadásból

komikumot, de pontosan érzi, mikor kell felvillantani a drámát. Kevésbé hangsúlyozza a lélektani motivációkat, ha úgy tetszik, távolodik Csehovtól, és Hrabal felé kanyarodik, ami nem tesz rosszat a szövegnek, és határozottan jól tesz az előadásnak. A rendező mind a *Bányavirágban*, mind a *Bányavakságban* felfedezi az elszigetelt, pálinkából és nemzeti szlogenekből összetett, cinkos hallgatás alkotta alközösség szürrealizmusát és groteskségét, erre épít pontosan és tudatosan. Okos szereposztással, jó arányérzékkel állította színpadra korképét, mintha tudná, mire, hogyan reagál a közönség. A nagytermi bemutató közönségreakciói külön tanulmányt érdemelnének. Annyit feltétlenül meg kell jegyezni, hogy voltak pillanatok, amikor mintha megijedtek volna a teremben ülők, mintha nem mertek volna felszabadultan nevetni. Talán túl jól, túl hitelesen sikerült a röntgenfelvétel, és a váradi nézők megriadtak attól, amit láttak.

A színészek érzik az arányokat, karakterük groteskségét néha teatralitással hangsúlyozzák. Tasnádi-Sáhy Noémi Iringója túl a nagyszerű maszkon, mintha abból a faluból érkezett volna, ahol az asszony kemény, elrejtje érzelmeit, menekülni vágyik, mégis marad, nem töri meg a hallgatást. Tasnádi-Sáhy végig benn marad a történetben, nem szól ki a közönség felé, nagyszerűen bánik a nyelvi humor adta lehetőségekkel, remekül mutatja meg az asszony komplexusait és villantja fel nőiességét. A teljesen új szerepkörben biztonságosan mozog, nagyszerűen játszik.

Ifj. Kovács Levente Incéje kívül-belül mocskos. Önző a végtelenségig, iszákos, hazug, gerinctelen. Nem ostoba, de gerinctelen és gyáva, sem polgármesterként, sem a magánéletben nem mer szembenézni a valósággal. Elhitei magával, hogy minden úgy jó, ahogy van, hogy hivatalát csupán ellenfele veszélyezteti, ha megmarad a hivatala és a háza, akkor minden rendben lesz. Ifj. Kovács játéka az első pillanattól kezdve érzékelteti a végkifejletet. Önmaga áltatásában mintha a nézőktől kérné a megerősítést, néha kifelé beszél, várja, hogy valaki komolyan vegye, igazat adjon neki. Megalázkodik, nem gonosz, félti a hatalmát, félelmeit harsánysággal leplezi. Számára ez a falu az egész világ. Ifj. Kovács játékában a komédiázás mögött ott rejlik az élet minden nyomorúsága, csalódása. Annak ellenére remek alakítás, hogy a szerep kívül esik a színész komfortzónáján.

Szotyori József Florinja joviális, rokonszenves, de érezhető, hogy tudatában van: itt és most ő a hatalom. Élvezi, hogy túljár a falusiak eszén, hogy szemükbe mondhatja: ismeri a titkaikat. Számára elképzelhetetlen, hogy életveszélyben lehet. Együtt kell érezni vele, amikor az életéért könyörög. Végül is ő a valamivel nagyobb fizetés, talán egy kitüntetés reményében ugyan, de csak a munkáját végezte. Szotyori ügyesen oldja meg a kétnyelvűséget, és akkor is hiteles, ha a román kiejtése nem tökéletes. Remek alakítást hoz.

Kiss Csaba Izsákja jómódú, korlátolt, a népszerűségében bízó izomagy. Érzéketlen hatásadás, csak saját érdekei szerint cselekszik. Kiss olyan karaktert mutat meg, amilyennel nemcsak eldugott falvakban találkozni, hanem elegáns nagyvárosi irodákban is. Jó alakítás.

Kocsis Gyula ezúttal is, Féleszű Sánta Feri szerepében is nagyszerű. Ő az, aki mindent lát, mindenhol ott van, úgy

tesz, mintha semmit sem értene. A végén kétségbeesetten ordítja trágár következtetését a világba, ami a szereplőkre, de ránk, nézőkre is vonatkozhat. Kocsis ebben az előadásban is kitűnő.

Szürreális, groteszk, kacagtató, de nyugtalanságot keltő Hunyadi István *Bányavaksága* a nagyváradai Szigligeti Színházban. Mondhatnánk, olyan, mint az élet, de nem mondjuk. Mert reménykedünk, hogy mégsem ilyen.

SIMON JUDIT

Nagyváradai Szigligeti Társulat

SZÉKELY CSABA:
Bányavakság

Rendező: Hunyadi István

Dramaturg: Czvikker Katalin

Díszlet: Szőke Zsuzsa

Jelmez: Cristina Breteanu

Szereplők:

Ince: Ifj. Kovács Levente

Iringó: Tasnádi-Sáhy Noémi

Izsák: Kiss Csaba

Florin: Szotyori József

Izabella: Tótszegi Zsuzsa

Féleszű Sánta Feri: Kocsis Gyula

TÓTH ÁGNES Emlékeim Török Miklósról

In memoriam

Öt éve, 2013. október 17-én hunyt el Török Miklós Németországba emigrált nagyváradai író, 67 évesen. Milyen messze van Frankfurt, és milyen közel az emlékek! Mennyi történet szakad fel bennem! Ám ha Török Mikire emlékszem, kénytelen vagyok az akkori (1964–1982 közötti) Váradot, a hozzá kapcsolódó személyeket, a ma már kuriózumnak számító eseményeket is feleleveníteni.

Mindketten Nagyváradon születtünk és nemcsak ugyanabba az iskolába (ma Ady líceum), de első osztálytól érettségiig (1964) egy osztályba is jártunk. Nagy mókamester volt. Töriórákra az évszámokat csak kettesével tudta megjegyezni, így aztán, amikor felelt, ezek úgy hangzottak, mintha telefonszámok lennének. A magyar szabadságharc 18-48-ban, a Dózsa György-féle parasztfelkelés 15-14-ben volt, a második világháború 19-39 és 19-45 között zajlott. Persze részt vállalt minden kulturális programban és hülyeségben, az érettségi bankettre paródiát írt és adott elő a tanárainkról. Családjáról csak annyit tudtam, hogy a nagymamája és nagytatája neveli. A szüleiről nem hallottam, nem beszélt róluk. Fogékony volt az irodalomra, művészetre. A Népi Művészeti Iskola színjátszó körén tanult sok más tehetséges fiatalal együtt, akikből később a Kortárs Színpad csapata nőtte ki magát. Írásai megjelentek az *Utunkban*, *Ifjúmunkásban*, *Igaz Szóban*, *Fáklyában*. Aztán hallottam, behívták katonának. Eltűnt a látókörömből egy évtizedre. Én férjhez mentem, kislányom született, de továbbra is írtam: novellákat, verseket. 1975-ben az Ady körön találkoztunk újra. Ekkor már Miki is tagja volt Varga Gábor és mások mellett a kör vezetőségének. Jó szervezők voltak. Sok tehetséges fiatal és már befutott író, költő, lapszerkesztő ismertek. Az akkori nagyváradai Ady kört tehetséges csapat alkotta. A szárnyait bontogató költők, írók minden péntek este bemutatkozhattak és felolvashatták a műveiket, egyre nagyobb közönség előtt, a Szakszervezetek Művelődési Házában vagy a

TÓTH ÁGNES (1946, Nagyvárad) újságíró, prózaíró, költő. 1990-től a Bihari Napló riportere, szerkesztője. 1994-től 2002-ig a Duna Televízió váradai tudósítója. Több gyermekvers- és prózakötete jelent meg, Csupabohócok című bohózatát 1995-ben mutatta be a váradai bábszínház. Legújabb kötete: A halál katlanában (Holnap Kulturális Egyesület, 2016).

megyei könyvtárban. (Ez a gyönyörű épület gyulladt ki 2018. augusztus 25-én.)

Miki saját írógépén gépelte le a tagok írásait, indigóval sokszorosítva is, hogy a példányokat szét tudjuk osztani a közönség között. (Azt az írógépet én örököltem tőle később.)

A felolvasott írásokat a kör tagjai ízekre bontották, kritizálták vagy dicsérték, olyan vélemények hangzottak el, amikből tanulni lehetett. A műhelymunka mellett amolyan szabadegyetem jellege is volt az Ady körnek a '70-es, '80-as években: egyetemi tanárok tartottak előadást irodalomról, művészetről, ismert költők,